

відставання у сфері досліджень та розробок і в секторі знаннєсмих послуг відрізняє їх характер розвитку від німецького. Тому дану модель можна означити як середнього рівня постіндустріальності, визначальною рисою якої є розвиток високотехнологічної промисловості з суттєвим відставанням НДДКР та сектору знаннєсмих послуг.

1. Горкин А. П. Уровень постиндустриальности экономики стран мира (концепция и оценки) // Известия РАН. Серия географическая. – 2007. – №2, С. 9-18
2. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна / під заг. ред. А. П. Гальчинського, С. В. Львовича, В. П. Семіноженка. – К. : НІСД, 2004. – 262 с.
3. Кулинич Р.О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку: Монографія. – К.: Знання, 2007. – 311 с.
4. Новая индустриальная волна на Западе. Антология. Под ред. В. Л. Иноземцева, М.: Academia, 1999. – 640 с.
5. Чухно А.А. Постиндустриальная экономика: теория, практика та їх значення для України. – К. : Логос, 2003. – 631с.
6. Bell D. Notes on the Post-Industrial Society. // The Public Interest. – 1967. – №7. – P. 102-118.
7. Bell D. The Coming of Post-industrial Society: A Venture in Social Forecasting. – New York: Basic Books, 1973. – 507 p.
8. Brint S. Professionals and the „Knowledge Economy”: Rethinking the Theory of Postindustrial Society // Current Sociology. – 2001. – Vol. 49, № 4. – P. 101-132.
9. Esping-Anderson G. The Three Worlds of Welfare Capitalism. – Cambridge: Polity Press & Princeton: Princeton University Press, 1990. – 260 p.
10. European Commission. The Lisbon European Council – an agenda of economic and social renewal for Europe. – Brussels: The European Commission DOC/00/7, 2000.]
11. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society. Wash.: World Future Society, 1980 - 171 p.
12. Statistics Database/European Commission. Eurostat. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database. – Назва з титул. Екрану.

УДК: 911.3

Бейдик О.О., Грешнякова Т.В.

ІНДІЯ В ОБ'ЄДНАННІ БРІК: ТУРИСТСЬКИЙ ВИМІР

Проаналізовано динаміку міжнародних туристських прибуттів та доходів від туризму країн БРІК, висвітлено позицію Індії в цьому геополітичному та економічному об'єднанні; досліджено динаміку розвитку туризму в Індії за 1995-2009 рр.

Ключові слова: міжнародні туристичні прибуття, БРІК, рекреаційно-туристські ресурси, об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, мегаспецифіка.

Проанализирована динамика международных туристских прибытий и доходов от туризма стран БРИК, выявлена позиция Индии в этом геополитическом и экономическом объединении; прослежена динамика развития туризма в Индии за 1995-2009 гг.

Ключевые слова: международные туристские прибытия, БРИК, рекреационно-туристские ресурсы, объекты Всемирного наследия ЮНЕСКО, мегаспецифика.

The dynamics of international tourist arrivals and tourism receipts of the BRIC countries is analyzed. India's position in this geopolitical and economic alliance and the dynamics of its tourism development for the years 1995-2009 is revealed.

Keywords: international tourist arrivals, BRIC countries, recreational and tourist resources, megaspecificity.

Постановка проблеми та аналіз останніх публікацій. Серед новітніх економічних об'єднань своєю потужністю виділяється об'єднання Бразилії, Росії, Індії та Китаю, яке вражає не тільки своїми суспільно-економічними показниками і досягненнями, але й динамічним розвитком туризму. За оцінками фахівців, саме Індія та Китай невдовзі будуть домінувати на світовій туристичній арені. Ці держави в Азійському макрорайоні є беззаперечними лідерами як за чисельністю об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, так і за темпами розвитку рекреаційно-туристської інфраструктури. Ці чинники разом із стабільністю геополітичної ситуації є найважливішими в забезпеченні стійкого туристичного попиту.

Аналізу сучасних тенденцій світового туризму присвячено ряд публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених [1-9]. Найбільш цікавими з публікацій вітчизняних вчених є класичні роботи [1-3, 6]. Інтерес представляє і рекреаційно-туристська проблематика в публікаціях зарубіжних вчених. Так, в [7-9] висвітлюються тенденції і закономірності та чинники розвитку туризму в Індії.

Мета статті – проаналізувати тенденції та динаміку розвитку туризму в Індії за 1995-2009 рр., а також динаміку міжнародних туристських прибуттів та доходів від туристичної галузі країн БРІК.

Виклад основного матеріалу. Термін БРІК (геополітичне та економічне об'єднання Бразилії, Росії, Індії, Китаю) було вперше введено в 2001р. Джимом О'Нейлом, який висунув гіпотезу про те, що до 2050 р. країни БРІК за сукупними економічними показниками зрівняються з США та Японією [4]. Країни БРІК є такими, що найбільш швидко розвиваються, їх економічний вплив та інтеграційні процеси зростають високими темпами, а отже, підсилюється геополітичний вплив даних країн.

*Таблиця 1. Міжнародні туристичні прибуття в країнах БРІК в 2002-2009 рр.
(за даними Всесвітньої туристичної організації)*

<i>Міжнародні туристичні прибуття, млн осіб</i>								
	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
Бразилія	3,783	4,133	4,794	5,358	5,017	5,026	5,05	4,802
Індія	2,384	2,75	3,457	3,919	4,447	5,082	5,283	5,109
Китай	36,803	32,97	41,761	46,809	49,913	54,72	53,049	50,875
Росія	21,2	20,444	19,892	19,94	20,199	20,605	21,566	19,42
<i>БРІК</i>	<i>64,17</i>	<i>60,297</i>	<i>69,904</i>	<i>76,026</i>	<i>79,576</i>	<i>85,433</i>	<i>84,948</i>	<i>80,206</i>
світ	702,6	694	764	802	847	901	919	880

Кожна країна з членів квартету БРІК характеризується певною мегаспецифікою геополітичного положення: Росія – найбільша в світі країна за площею; Бразилія – найбільша за площею держава Південної

півкулі та найбільша за потужністю економіки в Південній Америці; Китай тримає першість в світі за чисельністю населення (а також за кількістю користувачів Інтернет та користувачів мобільних телефонів); Індія характеризується надзвичайно високими темпами приросту населення і знаходиться на другому місці в світі за чисельністю населення.

Для країн БРІК характерним є також стрімкий розвиток та розбудова національних індустрій туризму, спостерігається стійка тенденція до збільшення обсягів міжнародних туристичних прибуттів та доходів від галузі туризму (табл.1).

Спостерігається стабільна динаміка зростання туристичних прибуттів - згідно даних Всесвітньої туристичної організації (ВТО), у 2009 р. частка країн БРІК склала 9,1% (понад 80 млн. осіб) від загальної чисельності світових туристичних прибуттів (880 млн. осіб) [7]. З 4 країн БРІК в першу чергу Індія та Китай характеризуються орієнтацією на експорт туристичних послуг (як свідчить таблиця, абсолютним лідером серед країн БРІК за кількістю туристичних прибуттів є Китай). Крім того, зважаючи на загальну чисельність населення країн БРІК, вони є істотним джерелом постачання туристів.

Туризм в країнах БРІК є істотним джерелом національного доходу. За даними ВТО, найбільші доходи від галузі туризму одержують Китай та Індія (табл. 2).

Таблиця 2. Національні прибутки від туристичної галузі в країнах БРІК в 2002-2009 рр.
(за даними Всесвітньої туристичної організації)

Доходи від галузі туризму, млн. дол. США								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Бразилія	3,12	2,479	3,222	3,861	4,316	4,953	5,785	5,305
Індія	2,923	4,463	6,121	7,493	8,634	10,729	11,832	11,136
Китай	20,385	17,406	25,739	29,296	33,949	37,233	40,843	39,675
Росія	4,188	4,502	5,225	5,87	7,628	9,447	11,819	9,297
БРІК	30,616	28,85	40,307	46,52	54,527	62,362	70,279	65,413
Світ	474,2	533	633	679	742	858	941	852

За даними Всесвітнього економічного форуму, туризм та супутні види діяльності формуватимуть 13,2% ВВП Китаю (відповідно 7,8% ВВП Росії та 6,7% в Бразилії) та забезпечуватимуть 10,2% робочих місць від загальної зайнятості населення (6,6% в Росії, 6,4% в Бразилії). Бразилія, Росія, Індія, Китай є лідерами росту світової туристичної галузі, їх «ринки, що розвиваються, є майбутнім індустрії подорожей та туризму», як зазначено у доповіді з розвитку індустрії туризму на всесвітній туристичній виставці у Лондоні в 2010 р. (World Travel Market Industry Report)[8]. Майже половина (47%) представлених на виставці суб'єктів туристичного бізнесу розглядають ринки, що розвиваються (в т.ч. ринок БРІК) як такі, що мають найбільші можливості зростання протягом наступних п'яти років. Провідні світові туристичні компанії,

наприклад, TUI Travel та Thomas Cook, вважають туристичні ринки БРІК перспективними. Протягом наступного десятиліття зростуть інвестиції в індустрію туризму країн БРІК, які, зокрема, в Китаї складатимуть 8,3%, в Росії - 9,3% від капітальних інвестицій в економіку країни. За даними ЮНІКТАД, країни-члени БРІК входять в п'ятірку країн, які ТНК вважають найбільш атрактивними для розміщення інвестицій.

Всесвітня туристична організація прогнозує подальше зростання туристичного процесу до 2020 р., в цьому аспекті прискореними темпами зростання індустрії туризму характеризуються країни БРІК – протягом наступних років темпи річного приросту показників індустрії туризму складатимуть 6,5% в Росії, 4,3% в Бразилії. Для Індії характерними є найбільш інтенсивні темпи розбудови туріндустрії. Протягом останніх років в Індії спостерігається інтенсивний потік туристів (переважно середнього класу), з 2002 р. відбулося стрімке збільшення туристичних прибуттів (рис. 1). Це явище, зокрема, пов'язане з розвитком повітряного транспорту (наприклад, лише протягом 2007 р. Індія замовила 300 літаків). Основні потоки іноземних туристів надходять із Північної Америки (США, Канада), ЄС (Велика Британія, Франція, Німеччина) та країн Азійсько-Тихоокеанського регіону (Бангладеш, Шрі-Ланка, Японія, Австралія). Зокрема, в 2008 р. Індію відвідали понад 12,3 тис. туристів з України [6].

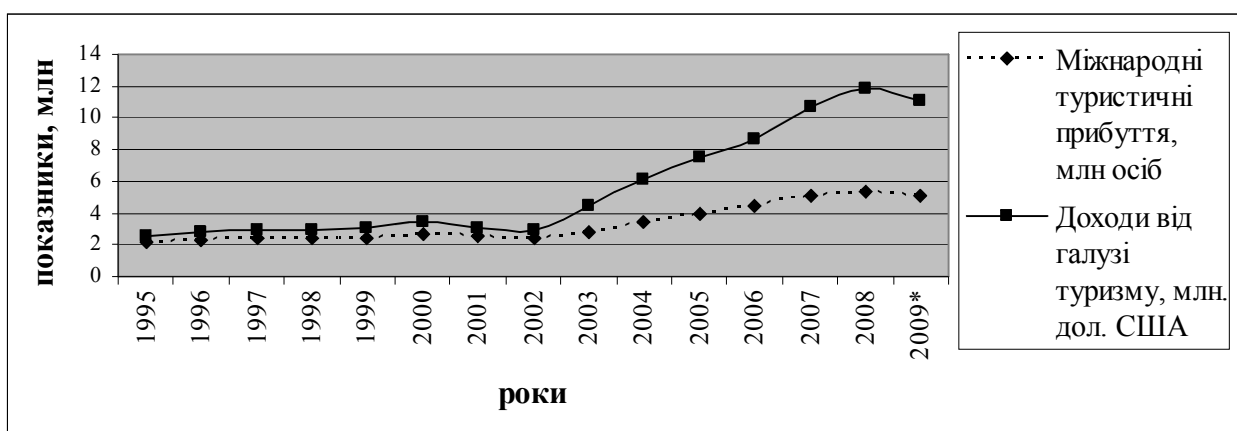

Рис. 1. Динаміка розвитку туризму в Індії за 1995-2009 рр. (за даними Всесвітньої туристичної організації та Міністерства туризму Індії) *прогнозовано

Виїзний туризм Індії також характеризується високими показниками – в 2008 р. кількість туристів, які виїжджали з метою туризму, склала 10,65 млн. осіб (за даними Державної прикордонної служби України, в 2008 р. Україну відвідали понад 8 тис. індійців).

Активно розвивається внутрішній туризм. В 2008 р. чисельність туристів-резидентів, які подорожували в межах країни з метою туризму, досягла 563 млн. осіб.

Відповідно, з 2002 р. значно зросли прибутки від туристичної галузі. За даними Міністерства туризму Індії частка доходів від туріндустрії у

ВВП Індії складає 6,23%. Туризм та супутні види діяльності забезпечують 8,78% робочих місць від загальної зайнятості населення (станом на 2008 р.).

Значні показники, що характеризують туристичний процес Індії, свідчать про зростання туристичної атрактивності країни. В Індії зосереджений значний потенціал природних та культурно-історичних туристсько-рекреаційних ресурсів. Зокрема, до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Індії станом на 2010 р. включено 28 об'єктів (з них 23 природних та 5 культурно-історичних об'єктів). На потенційне внесення до списку претендує ще 31 об'єкт (з яких до 10 об'єктів є природними). Територія Індії, зважаючи на геопросторове положення та розміри території, характеризується яскраво вираженою диференціацією природних умов, ландшафтів, багатством флори та фауни. На території країни присутні унікальні природні об'єкти та явища, значний потенціал природоохоронних територій. Територією Індії протікають одні з найбільших річок світу – Інд, Ганг, Брахмапутра. Культурно-історичні ресурси також характеризуються значною мозаїчністю. Індійський субконтинент, в т.ч. долина річки Інд є місцем зародження та розвитку давніх цивілізацій і поширення світових релігій – буддизму, індуїзму, сикхізму та джайнізму. Поширені унікальні народні промисли, ремісниче виробництво. Все це обумовлює значний культурно-історичний потенціал країни. Подібне насичення туристсько-рекреаційними ресурсами створює передумови для розвитку культурно-пізнавального, спортивного, релігійного, екологічного, гірського та інших видів туризму. В останні роки активно розвивається також лікувально-оздоровчий, зокрема, т. зв. медичний туризм.

Інтенсивний розвиток притаманний також туристичній інфраструктурі Індії. Зокрема, стрімко розвивається готельний та ресторанний сектори. Доходи готельного бізнесу, за даними Міністерства туризму Індії, перевищують 8 млрд. дол. США, ресторанного – 140 млн. дол. США [5]. В готельні мережі Індії (їх нараховується понад 40) інвестують капітал значні ТНК – Marriott International, Hilton та інші. Розвиток авіатранспортної галузі також сприяє зростанню інтенсивності туристичних потоків. Туристичні послуги в Індії характеризуються високою ціновою конкурентоспроможністю. Бурхливий розвиток інформаційних технологій сприяє інформатизації та віртуалізації туристичного процесу. Проте, недостатньо розвиненою є інфраструктура наземного транспорту, викликають занепокоєння показники якості життя (в першу чергу, санітарно-гігієнічний стан докільля), показники безпеки, недостатньою є частка ВВП на душу населення. Таким чином, інтенсивний розвиток економіки та зростання темпів розвитку туристичного процесу в країнах БРІК і зокрема, в Індії, супроводжується широким спектром проблем, притаманним країнам, що розвиваються.

Висновки. Аналіз особливостей туристичного процесу в країнах БРІК та, зокрема, в Індії, показав, що країни БРІК демонструють стабільну

тенденцію до зростання показників, що характеризують туристичну галузь. Індія в об'єднанні БРІК займає 3 місце за чисельністю туристських прибуттів та 2 за доходами від галузі туризму, але має значні перспективи, щоб піднятися на вищий рівень – з 2002 р. відбулося стрімке збільшення показників галузі туризму. Індія характеризується значною мозаїчністю туристсько-рекреаційних ресурсів та бурхливим розвитком туристичної інфраструктури, що сприяє розбудові національного туристичного ринку та інтенсифікації туристичного процесу.

1. Александро́ва А.Ю. *Международный туризм. Учебник.* - М.: Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
2. Мироненко Н.С. *Страноведение: теория и методы.* - М.: Аспект Пресс, 2001. – 268 с.
3. Парфі́ненко, А. Ю. *Туристичне країнознавство : навчальний посібник / А. Ю.Парфі́ненко.* – Харків : Бурун Книга, 2009. – 288 с
4. Сингх Г. *География Индии / Гопал Сингх; Пер. с англ. М. Е. Бугровой и др.* - М. : Прогресс, 1980. – 542 с.
5. Ушаков Д.С. *Транснационализация туристического бизнеса: эволюция и современность / Под. ред. д.э.н. В.В. Бандурина.* - М.: ИНИОН РАН, 2006. - 376 с.
6. Яценко Б.П. *Країнознавство: основи теорії: навч. посіб. для студ. геогр. спец. вищ. навч. закл./Б.П. Яценко, В.К. Бабарицька.* – К.: Либідь, 2009. – 312 с.
7. Asif Iqbal Fazili, Husain Ashraf S. *Tourism in India: planning and development.* – New Delhi: Sarup and Sons, 2006. – 226 p.
8. Cochrane J. *Asian tourism: growth and change.* – Oxford: Elsevier, 2008. – 396 p.
9. Satish Babu A. *Tourism development in India: a case study.* – New Delhi: APH Publishing Corporation, 2008. – 280 p.
10. Веб-сторінка світової фінансової компанії Голдман Сакс - <http://www.goldman-sachs.com/>
11. Веб-сторінка Міністерства туризму Індії - <http://www.tourism.gov.in/>
12. Веб-сторінка Державного комітету статистики України - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Веб-сторінка Всесвітньої туристичної організації - <http://www.unwto.org>
14. Веб-сторінка Міжнародної туристичної виставки в Лондоні - <http://www.wtmlondon.com/>

УДК 910.3

Сасько Н.В.

ВИДІЛЕННЯ КЛАСТЕРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН СВІТУ

Проаналізовано та виокремлено кластери галузей конкурентоспроможності країн світу на основі теорії конкурентних переваг М. Портера та рейтингу Forbes 2000.

Проанализированы и выделены кластеры отраслей конкурентоспособности стран мира на основе теории конкурентных М. Портера и рейтинга Forbes 2000.

The article analyses and reveals clusters of industries, which have competitive advantages on the grounds of M.Porter's theory of the Determinants of National Competitive Advantage and Forbes2000 .

Постановка наукової проблеми. Швидка глобалізація всіх сфер світогосподарського комплексу спричинює їх тісний взаємозв'язок та взаємовплив, й створює жорсткі умови глобальної конкуренції. В зв'язку з цим, для країн світу актуальним є питання визначення галузей конкурентоспроможності. Конкурентна спроможність національної